YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

6 päivänä huhtikuuta 2000 *

Asiassa C-226/98,

jonka Østre Landsret (Tanska) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Birgitte Jørgensen

vastaan

Foreningen af Speciallæger ja

Sygesikringens Forhandlingsudvalg

ennakkoratkaisun miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) sekä miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin, maatalousalalla toimivat ammatinharjoittajat mukaan lukien, ja itsenäisinä amma-

* Oikeudenkäyntikieli: tanska.

tinharjoittajina toimivien naisten suojeluun raskauden ja synnytyksen perusteella 11 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/613/ETY (EYVL L 359, s. 56) tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. C. Moitinho de Almeida sekä tuomarit C. Gulmann, J.-P. Puissochet (esittelevä tuomari), G. Hirsch ja F. Macken,

julkisasiamies: A. Saggio,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Jørgensen, edustajanaan asianajaja C. Holberg, Kööpenhamina,

— Foreningen af Speciallæger ja Sygesikringens Forhandlingsudvalg, edustajanaan asianajaja M. Norrbom, Kööpenhamina,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies H. C. Støvlbæk, avustajanaan asianajaja P. Heidmann, Kööpenhamina,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Jørgensenin, Foreningen af Speciallægerin ja Sygesikringens Forhandlingsudvalgin ja komission 21.10.1999 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 13.1.2000 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Østre Landsret on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 4.6.1998 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 24.6.1998, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla neljä ennakkoratkaisukysymystä miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) sekä miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin, maatalousalalla toimivat ammatinharjoittajat mukaan lukien, ja itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivien naisten suojeluun raskauden ja synnytyksen perusteella

11 päivänä joulukuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/613/ETY (EYVL L 359, s. 56) tulkinnasta.

2 Nämä kysymykset on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat reumatologi Birgitte Jørgensen sekä Foreningen af Speciallæger (Tanskan erikoislääkärien yhdistys, jäljempänä FAS) ja Sygesikringens Forhandlingsudvalg (sairausvakuutusasiain neuvottelukomitea, jäljempänä SFU) ja joka liittyy lääkärinvastaanottoja koskevan sopimusperusteisen muuntamismenetelmän soveltamiseen.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

3 Direktiivin 76/207/ETY tarkoituksena on sen 1 artiklan mukaan toteuttaa jäsenvaltioissa miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu mahdollisuuksissa työhön, uralla etenemiseen ja ammatilliseen koulutukseen sekä työoloissa samoin kuin tietyin edellytyksin sosiaaliturvassa.

4 Direktiivin 76/207/ETY 2 artiklan 1 kohta kuuluu seuraavasti:

"Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan jäljempänä, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi tai välillisesti etenkään siviilisäädyn tai perheaseman perusteella."

5 Direktiivin 76/207/ETY 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattamisella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei esiinny niissä ehdoissa, valintaperusteet mukaan lukien, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön tai tehtävään jollakin toiminnan alalla tai jossakin elinkeinossa taikka jollakin ammattihierarkian tasolla."

6 Direktiivin 76/207/ETY 5 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisella työoloihin, palvelussuhteen lakkauttamisen perusteet mukaan lukien, tarkoitetaan, että miehille ja naisille on taattava samat ehdot ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää."

7 Direktiivin 86/613/ETY tarkoituksena on sen 1 artiklan mukaan varmistaa, että muun muassa direktiivin 76/207/ETY soveltamisalan ulkopuolella olevissa kysymyksissä miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatetta sovelletaan jäsenvaltioissa itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja niihin, jotka avustavat tällaisen ammatin harjoittamisessa. Sitä sovelletaan sen 2 artiklan mukaan itsenäisiin ammatinharjoittajiin, joilla tarkoitetaan "kaikkia kansallisessa lainsäädännössä säädetyllä tavalla omaan lukuunsa ansiotoimintaa harjoittavia henkilöitä, myös maanviljelijöitä ja vapaiden ammattien harjoittajia", sekä heidän aviopuolisoihinsa, jotka eivät ole työsuhteessa tai osakkaita, mutta osallistuvat säännöllisesti ja kansallisessa lainsäädännössä säädetyllä tavalla itsenäisen ammatinharjoittajan toimintaan.

8 Direktiivin 86/613/ETY 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Itsenäisten ammatinharjoittajien osalta jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että direktiivissä 76/207/ETY tarkoitetun tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vastaisia säännöksiä ei ole varsinkaan yrityksen perustamista, varustamista tai laajentamista taikka muussa muodossa harjoitettavaan itsenäiseen ammattiin ryhtymistä tai tällaisen toiminnan laajentamista koskevilta osin, taloudelliset helpotukset mukaan lukien."

Kansallinen lainsäädäntö

9 Direktiivit 76/207/ETY ja 86/613/ETY saatettiin osaksi Tanskan lainsäädäntöä miesten ja naisten tasa-arvoisesta kohtelusta työn ja äitiysloman osalta 19.4.1989 annetulla lailla nro 244, jota on myöhemmin muutettu (jäljempänä laki).

10 Lain 5 §:n 1 momentti kuuluu seuraavasti:

"Tasa-arvoisen kohtelun velvollisuus koskee myös kaikkia niitä, jotka antavat määräyksiä tai tekevät päätöksiä itsenäisen ammatinharjoittamisen edellytyksistä. Sama koskee myös yrityksen perustamista, varustamista tai laajentamista taikka muussa muodossa harjoitettavaan itsenäiseen ammattiin ryhtymistä tai tällaisen toiminnan laajentamista, rahoitus mukaan lukien."

11 Tanskassa voimassa olevan terveydenhuoltojärjestelmän mukaan sairausvakuutusjärjestelmästä vastaavan julkisoikeudellisen laitoksen kanssa erityisen sopi-

muksen tehneiden lääkärien palkkiot maksaa suoraan tämä laitos. Vastaavasti potilaiden vapautta valita lääkäri on rajoitettu. Potilaat voivat edelleen valita lääkärinsä, mutta silloin heidän on vastattava huomattavasta osasta kustannuksia, minkä vuoksi tätä mahdollisuutta käytetään vähän. Näissä olosuhteissa lähes kaikki lääkärinpalkkiot maksetaan suoraan sairausvakuutuksesta.

12 Yksityisvastaanottoa pitävät erikoislääkärit jakautuvat kahteen ryhmään. Lääkärit, joiden vastaanottoa kutsutaan kokoaikaiseksi, harjoittavat ammattiaan yksinomaan vastaanotollaan (jäljempänä kokoaikaiset erikoislääkärit). Toisaalta lääkärit, joilla on niin sanottu osa-aikainen vastaanotto, harjoittavat muuta lääkärintointa vastaanottotilojensa ulkopuolella (jäljempänä osa-aikaiset erikoislääkärit).

13 FAS allekirjoitti erikoislääkärien puolesta ja SFU sairausvakuutuslaitoksen puolesta 1.6.1990 sopimuksen (jäljempänä sopimus). Sopimuksen tavoitteena oli muun muassa erikoislääkärien tarjoamasta hoidosta aiheutuvien julkisten menojen pienentäminen ja kyseisten lääkärien lukumäärän parempi taloudellinen ja alueellinen suunnittelu. Tässä tarkoituksessa sopimuksessa toteutettiin niin sanottu leikkausmenetelmä, joka merkitsi niiden erikoislääkäreiden yksityisvastaanottopalkkioiden alentamista, joiden liikevaihdot olivat kaikkein korkeimmat, sekä niin sanottu muuntamismenetelmä, jonka tarkoituksena oli erikoislääkärien osa-aikaisen toiminnan harjoittamisen rajoittaminen.

14 Viimeksi mainitun seikan osalta monet lääkärit, jotka työskentelivät periaatteessa päätoimisesti sairaalassa ja osa-aikaisesti vastaanotollaan, kokivat, että heidän katsottiin laiminlyövän työnsä sairaalassa ja työskentelevän vain varmistaakseen vastaanottotoimintansa liikevaihdon. Osa-aikaisia vastaanottoja varten päätettiin ottaa käyttöön yhdenmukainen tuloraja, joka vahvistettiin lääkärin erikoisalasta riippuen 400 000 tai 500 000 Tanskan kruunuksi (DKK) vuodessa (reumatologien osalta 400 000 DKK).

15 Muuntamismenetelmässä täsmennetään vielä kriteerit, joiden avulla yksityisvastaanotot voidaan luokitella uudelleen vuoden 1989 liikevaihdon perusteella joko osa-aikaisiksi vastaanotoiksi tai kokoaikaisiksi vastaanotoiksi niiden uuden aseman määrittämiseksi.

16 Tämän menetelmän 6 kohdan mukaan aikaisemmin kokoaikaisina pidettyjä vastaanottoja, joiden vuonna 1989 toteutunut liikevaihto kuuluu erikoisalan mukaan joko luokkaan 400 000—500 000 DKK tai luokkaan 500 000—600 000 DKK, pidetään edelleen kokoaikaisina, eikä niitä näin ollen koske 400 000 tai 500 000 DKK:n suuruinen sairausvakuutuslaitoksen maksamien palkkioiden vuotuinen enimmäisraja. Jos vastaanotto myydään, se muunnetaan kuitenkin osa-aikaiseksi. Muuntamismenetelmän samassa kohdassa todetaan, että jos tällaiset vastaanotot kuuluvat edellä mainittuun luokkaan erityisten olosuhteiden, kuten sairauden vuoksi, huomioon otetaan kolmen viimeisen vuoden liikevaihto.

Pääasian oikeudenkäynti

17 Jørgenseniin, joka on FAS:n jäsen, sovelletaan sairausvakuutuksesta maksettujen palkkioiden perimisen osalta edellä mainittua sopimusta.

18 Koska Jørgensen ei harjoita lääkärintointa yksityisvastaanottonsa ulkopuolella ja koska tämän liikevaihto vuonna 1989 oli 424 016 DKK, häneen sovelletaan muuntamismenetelmän 6 kohtaa. Sopimuksen tultua voimaan hänen vastaanottonsa pysyi kokoaikaisena ja hän säilytti siten mahdollisuuden kasvattaa liikevaihtoaan. Sitä vastoin siinä tilanteessa, jossa hänen vastaanottonsa myydään, se muunnetaan osa-aikaiseksi, joten niiden sairausvakuutuksesta maksettujen palkkioiden vuotuinen enimmäismäärä, jonka ostaja voi periä, on 400 000 DKK.

19 Jørgensen riitautti tämän menetelmän soveltamisen ja väitti, että hän oli aina harjoittanut vastaanottotoimintaansa kokoaikaisesti ja että vaikka hänen liikevaihtonsa, jonka hän ilmoitti haluavansa kasvattaa tulevaisuudessa yli 500 000 DKK:nun ei ollut suurempi, tämä johtui erityisesti siitä, että hänen oli täytynyt uhrata osa ajastaan perheelleen silloin, kun hänen lapsensa olivat pieniä. Lisäksi hän toi esiin kysymyksen sen tappion korvaamisesta, joka aiheutuu sellaisen vastaanoton myynnistä, jonka liikevaihto luovutusajankohtana ylittää sopimuksessa vahvistetun 400 000 DKK:n ensimmäisrajan.

20 Koska Jørgensenin vaatimuksia ei hyväksytty ja hänen valituksensa Speciallægesamarbejdsudvalget i Frederiksborg Amtissa (Frederiksborgin läänin erikoislääkärien yhteistyölautakunta) hylättiin, hän nosti 13.8.1991 Østre Landsretissa kanteen, jossa hän vaati, että FAS ja SFU velvoitettaisiin myöntämään, että sopimuksessa tarkoitettu muuntamismenetelmä on kokonaisuudessaan tai osittain pätemätön ja että Jørgensenin vastaanottotoiminta on rinnastettava kokoaikaiseen toimintaan, kun se luovutetaan kolmannelle. Kantaja väitti erityisesti, että muuntamismenetelmän 6 kohdan soveltaminen johtaa lain 5 §:n vastaiseen välilliseen syrjintään. Hänen mukaansa tämä toimenpide vaikuttaa suhteessa useampiin naispuolisiin erikoislääkäreihin kuin miespuolisiin erikoislääkäreihin, koska naiset vastaavat lastenhoidosta useammin kuin miespuoliset kollegansa, mistä syystä heillä on pienempi liikevaihto.

21 Molemmat asianosaistahot — kantaja näyttääkseen toteen sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän ja vastaajat kiistääkseen sen — ovat teettäneet asiantuntijalla tilastoanalyysin, jonka ne ovat esittäneet Østre Landsretille. Kantajan esittämässä analyysissä päädytään siihen, että muuntamismenetelmä on välillisesti syrjivä, kun taas FAS:n ja SFU:n toimittamassa analyysissä todetaan päinvastaista. Tämä ero johtuu molempien asiantuntijoiden mukaan yksinomaan siitä, että he ovat erimielisiä lähtökohtana pidettävistä tiedoista, joihin heidän vastauksensa perustuvat.

22 Østre Landsret katsoi asian ratkaisun edellyttävän direktiivin 76/207/ETY 3 artiklan 1 kohdan ja direktiivin 86/613/ETY 4 artiklan tulkintaa, minkä vuoksi

se päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1. Yhteisöjen tuomioistuinta pyydetään selvittämään, miten sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän olemassaoloa on arvioitava tasa-arvoista kohtelua koskevassa asiassa 9.2.1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY sekä 11.12.1986 annetun neuvoston direktiivin 86/613/ETY perusteella.

Kun lähtökohdaksi otetaan, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan vertailu samapalkkaisuusasioissa on suoritettava kohta kohdalta, onko tasa-arvoista kohtelua koskevassa asiassa tehtävä ammatillinen vertailu toteutettava kaikkien osatekijöiden kokonaisarviointina vai verraten osatekijöitä kohta kohdalta, kuten samapalkkaisuusasioissa?

Kysymykseen vastattaessa on huomattava, että asiassa esillä oleva sopimusperusteinen muuntamismenetelmä on kokonaisuutena arvioituna sekä vaikutuksiltaan että tavoitteiltaan riippumaton sukupuoleen perustuvista seikoista.

Lisäksi tämä sopimusperusteinen muuntamismenetelmä sisältää määräyksiä, joilla erikseen tarkasteltuina on sukupuoleen perustuvia syrjiviä vaikutuksia, koska tietyt määräykset koskevat pääasiallisesti naispuolisia erikoislääkäreitä ja toiset pääasiallisesti miespuolisia erikoislääkäreitä.

2. Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, yhteisöjen tuomioistuimelta pyydetään kannanottoa siihen, voidaanko talousarvion nou-

dattamiseen, säästöihin ja lääkärintoimen harjoittamisen suunnitteluun liittyviä näkökohtia pitää sellaisina objektiivisina ja asiallisina syinä, joiden perusteella on hyväksyttävää, että suhteellisesti enemmän naisia kuin miehiä kuuluu edellä tarkoitetun määräyksen piiriin.

3. Onko se vastike goodwill-arvosta, jonka kantaja saa luopuessaan yksityisvastaanoton pitämisestä ikänsä vuoksi (kantaja on syntynyt vuonna 1939), rinnastettavissa palkansaajan eläkesäästöihin?

4. Jos kolmanteen kysymykseen vastataan myöntävästi, mikä merkitys vastattaessa ensimmäiseen kysymykseen on sillä, että kyseessä olevasta määräyksestä aiheutuva vahinko johtuu osittain luopumisen yhteydessä goodwill-arvosta saatavan vastikkeen pienentymisestä ja siten heikentyneestä eläketurvasta, kun otetaan huomioon, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa C-297/93, Grau-Hupka, antamansa tuomion 27 kohdassa todennut, ettei jäsenvaltioilla ole velvollisuutta myöntää vanhuuseläke-etuuksia henkilöille, jotka ovat hoitaneet lapsiaan kotona, tai taata oikeuksia näihin etuuksiin niiden ajanjaksojen osalta, jolloin asianomaisten työskentely ammatissaan on ollut lastenhoidon vuoksi keskeytyneenä?"

Ensimmäinen kysymys

23 Kansallinen tuomioistuin pyrkii ensimmäisellä kysymyksellään selvittämään, edellytetäänkö direktiiveissä 76/207/ETY ja 86/613/ETY, että ratkaistaessa, onko pääasiassa esillä olevan kaltaisessa tasa-arvoasiassa kysymys sukupuoleen perustuvasta välillisestä syrjinnästä, on arvioitava erikseen kutakin riidanalaiseen säännöstöön perustuvan ammatinharjoittamisen edellytyksen osatekijää, vai onko näistä osatekijöistä tehtävä kokonaisarvio.

24 Jørgensen ja komissio väittävät, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tasa-arvoisen kohtelun periaatetta on noudatettava kaikkien miehiin ja naisiin sovellettavien edellytysten tai säännösten osalta. Niiden mukaan useiden säännösten kokonaisarviointi ei ole mahdollista, jos nyt esillä olevan asian tavoin käytetään toisistaan poikkeavia kriteerejä.

25 FAS ja SFU katsovat sitä vastoin, että samapalkkaisuusasioissa sovellettavan, kohta kohdalta suoritettavan vertailun periaatetta ei voida sellaisenaan soveltaa tasa-arvoasioissa, koska ne ovat luonteeltaan täysin erilaisia. Ne toteavat, että koska kyseessä oleva sopimus ja muuntamismenetelmä ovat objektiivisille kriteereille perustuva kokonaisratkaisu julkisten menojen hallinnointia koskevaan ongelmaan, mikään ei estä niiden vaikutusten kokonaisarviointia.

26 Aluksi on huomattava, että pääasiassa riitautetut toimenpiteet koskevat ammatinharjoittamista, jonka edellytykset kuuluvat direktiivin 86/613/ETY soveltamisalaan. Tämän direktiivin 4 artiklassa viitataan nimenomaisesti direktiivissä 76/207/ETY määriteltyyn tasa-arvoisen kohtelun periaatteeseen. Kansallinen tuomioistuin on näin ollen perustellusti pyytänyt yhteisöjen tuomioistuinta tulkitsemaan näitä molempia direktiivejä.

27 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 antamansa tuomion (Kok. 1990, s. I-1889) 34 ja 35 kohdassa, että jos kansallisten tuomioistuinten pitäisi arvioida ja verrata kaikkia vaihtelevia, tapauksen mukaan miespuolisille ja naispuolisille työntekijöille myönnettyjä etuuksia keskenään, tuomioistuinten valvontaa olisi vaikea toteuttaa ja samapalkkaisuusperiaatteen tehokas vaikutus vähenisi samassa määrin. Todellinen avoimuus, jossa tehokas valvonta on mahdollista, turvataan ainoastaan, jos tätä periaatetta sovelletaan kaikkiin miespuolisille tai naispuolisille työntekijöille myönnetyn palkan osiin eikä ainoastaan työntekijöille myönnettyjen etuuksien kokonaisarvion perusteella.

28 Sama toteamus pätee periaatteessa kaikkiin tasa-arvoisen kohtelun periaatteen osatekijöihin eikä ainoastaan niihin, jotka koskevat samapalkkaisuutta.

29 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu niin palkkauksen ja sosiaaliturvaetuuksien kuin työhönpääsyn ja työehtojenkin osalta, että naispuolisten työntekijöiden välillistä syrjintää on sellaisen kansallisen säännöksen tai määräyksen soveltaminen, joka tosin on sanamuodoltaan neutraali mutta joka on epäedullinen huomattavasti suuremmalle prosenttimäärälle naisia kuin miehiä, ellei tämä erilainen kohtelu ole perusteltavissa seikoilla, jotka ovat objektiivisia ja joilla ei mitenkään syrjitä sukupuolen perusteella (ks. mm. asia 171/88, Rinner-Kühn, tuomio 13.7.1989, Kok. 1989, s. 2743, 12 kohta ja asia C-189/91, Kirsammer-Hack, tuomio 30.11.1993, Kok. 1993, s. I-6185, 22 kohta).

30 Näin ollen silloin, kun toimenpiteen on todettu olevan epäedullisempi huomattavasti suuremmalle prosenttimäärälle naisia kuin miehiä tai päinvastoin, sen oletetaan merkitsevän sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää, ja vastakkaisen toteennäyttäminen kuuluu työnantajalle tai toimenpiteen toteuttajalle.

31 Kokonaisarviolla, joka suoritetaan aluksi kaikista sellaisen järjestelmän tai säännöstön mahdollisesti käsittämistä osatekijöistä, joihin tällainen toimenpide voi sisältyä, ei voitaisi valvoa tehokkaasti tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamista, ja se saattaisi johtaa siihen, ettei sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää koskevia todistustaakkasääntöjä noudatettaisi.

32 On kuitenkin täsmennettävä, että näitä sääntöjä sovellettaessa ammatinharjoittamista koskevan säännöstön eri osatekijät voidaan ottaa huomioon erikseen vain, jos ne on erotettavissa tästä säännöstöstä ja ovat sellaisinaan erityistoimenpiteitä, jotka perustuvat omiin soveltamiskriteereihin ja vaikuttavat huomattavaan määrään tiettyyn ryhmään kuuluvia henkilöitä.

33 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa C-127/92, Enderby, 27.10.1993 antamansa tuomion (Kok. 1993, s. I-5535) 16 ja 17 kohdassa, tilanne voi osoittaa selvää sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää ainoastaan, jos kyseistä tilannetta kuvaavat tiedot ovat luotettavia eli jos ne koskevat riittävän suurta joukkoa, niiden voidaan katsoa ilmaisevan muuta kuin satunnaisia tai suhdanteita kuvaavia ilmiöitä ja ne vaikuttavat yleisesti ottaen merkityksellisiltä.

34 Vaikka pääasiassa kysymyksessä olevan muuntamismenetelmän riidanalainen määräys perustuu muista määräyksistä ilmeisen poikkeaviin soveltamiskriteereihin ja vaikka kyseinen määräys vaikuttaa tiettyyn erikoislääkärien ryhmään siltä osin kuin se koskee vain sellaisia kokoaikaisia lääkärinvastaanottoja, joiden liikevaihto vuonna 1989 oli tietyn suuruinen, yhteisöjen tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa esiin tuoduista tiedoista, joita ei ole kiistetty, ilmenee sen soveltamisen koskeneen ainoastaan 22 erikoislääkäriä kaikkiaan 1680:stä, joista 302 on naisia. On kyseenalaista, voidaanko tällaisia määriä pitää huomattavina.

35 Kansallisen tuomioistuimen on joka tapauksessa arvioitava, voidaanko yhteisöjen tuomioistuimen esittämien tulkintaseikkojen ja pääasiassa kyseessä olevan toimenpiteen erityisehtojen ja soveltamisedellytysten perusteella olettaa, että asiassa on kysymys sukupuoleen perustuvasta välillisestä syrjinnästä.

36 Ensimmäiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiivejä 76/207/ETY ja 86/613/ETY on tulkittava siten, että ratkaistaessa, onko pääasiassa esillä olevan kaltaisessa tasa-arvoasiassa kysymys sukupuoleen perustuvasta välillisestä syrjinnästä, on arvioitava erikseen kutakin riidanalaiseen säännöstöön perustuvan ammatinharjoittamisen edellytyksen osatekijää, kunhan nämä osatekijät ovat sellaisinaan erityistoimenpiteitä, jotka perustuvat omiin soveltamiskriteereihin ja vaikuttavat huomattavaan määrään tiettyyn ryhmään kuuluvia henkilöitä.

Toinen kysymys

37 Kansallinen tuomioistuin pyrkii toisella kysymyksellään selvittämään, voidaanko talousarvion noudattamiseen, säästöihin tai lääkärinvastaanottojen toiminnan suunnitteluun liittyviä näkökohtia pitää sellaisina objektiivisina seikkoina, joilla voidaan perusteella toimenpide, joka on epäedullinen suuremmalle määrälle naisia kuin miehiä.

38 Jørgensen väittää, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan talousarvioon liittyvillä näkökohdilla ei voida perustella sukupuoleen perustuvaa syrjintää. FAS ja SFU katsovat, että kansallisen tuomioistuimen on arvioitava, onko välillistä syrjintää aiheuttava toimenpide perusteltavissa objektiivisesti, mutta pitävät kuitenkin kuluja koskevaa hallinnointia välttämättömänä siinä tapauksessa, että julkisyhteisö maksaa lääkärinpalkkiot. Komissio katsoo puolestaan, että pääasiassa esitetyn kaltaisilla yleisillä sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä voidaan perustella erilainen kohtelu, mutta näin ei ole pelkkien talousarvioon liittyvien näkökohtien osalta, jos ne ovat päämäärä sinänsä.

39 Tältä osin on huomattava, että vaikka talousarvioon liittyvät näkökohdat voivat olla jäsenvaltion sosiaalipoliittisten ratkaisujen perustana ja vaikuttaa sen työntekijöiden suojelemiseksi toteuttamien toimenpiteiden luonteeseen tai laajuuteen, ne eivät kuitenkaan sellaisinaan merkitse tällä politiikalla tavoiteltuja päämääriä eikä niillä näin ollen voida perustella jompaankumpaan sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää (asia C-343/92, Roks ym., tuomio 24.2.1994, Kok. 1994, s. I-571, 35 kohta). Jos talousarvioon liittyvillä näkökohdilla katsottaisiin voitavan perustella sellainen miesten ja naisten erilainen kohtelu, joka muutoin merkitsisi sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää, niinkin perustavanlaatuisen yhteisön oikeuden säännön kuin miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen ja sisältö voisivat vaihdella ajan ja paikan mukaan jäsenvaltioiden julkisen talouden tilan perusteella (em. asia Roks ym., tuomion 36 kohta).

40 Kuten komissio on todennut, perusteet, joilla varmistetaan erikoislääkäripalveluista aiheutuvien julkisten menojen asianmukainen hallinnointi ja turvataan väestön mahdollisuus saada näitä palveluja, ovat kuitenkin oikeutettuja, ja niillä voidaan perustella sosiaalipoliittisia toimenpiteitä.

41 Voimassa olevan yhteisön oikeuden mukaan sosiaalipolitiikka kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan, ja niillä on kohtuullisen suuri harkintavalta sen osalta, millaisia toimenpiteitä ne ottavat käyttöön työntekijöiden suojelemiseksi ja miten niiden käyttöönotto konkreettisesti toteutetaan (ks. asia C-229/89, komissio v. Belgia, tuomio 7.5.1991, Kok. 1991, s. I-2205, 22 kohta ja asia C-226/91, Molenbroek, tuomio 19.11.1992, Kok. 1992, s. I-5943, 15 kohta). Jos tällaisilla toimenpiteillä pyritään perusteltuun sosiaalipoliittiseen päämäärään, jos niillä voidaan tavoittaa tämä päämäärä ja ne ovat tältä osin välttämättömiä ja siten perusteltuja syillä, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää, niillä ei voida katsoa loukattavan tasa-arvoisen kohtelun periaatetta (ks. em. asia komissio v. Belgia, tuomion 19 ja 26 kohta ja em. asia Molenbroek, tuomion 13 ja 19 kohta).

42 Toiseen kysymykseen on siten vastattava, että talousarvioon liittyvillä näkökohdilla ei voida sellaisinaan perustella sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Toimenpiteet, joilla pyritään varmistamaan erikoislääkäripalveluista aiheutuvien julkisten menojen asianmukainen hallinnointi ja turvaamaan väestön mahdollisuus saada näitä palveluja, voivat kuitenkin olla oikeutettuja, jos niillä pyritään perusteltuun sosiaalipoliittiseen päämäärään, niillä voidaan saavuttaa tämä päämäärä ja ne ovat tältä osin välttämättömiä.

Kolmas kysymys

43 Kansallinen tuomioistuin tiedustelee kolmannella kysymyksellään, voidaanko hinta, jonka lääkäri voi saada yksityisvastaanottonsa myynnistä, kun hän lopettaa toimintansa ikänsä vuoksi, rinnastaa palkansaajan vanhuuseläkkeeseen.

44 Jørgensen ja komissio ovat sitä mieltä, että lääkärinvastaanoton luovutushintaa ei voida rinnastaa eläkkeeseen. FAS ja SFU katsovat sitä vastoin, että tällainen myyntituotto on lähempänä eläkekorvausta kuin työstä maksettavaa palkkaa, koska se saadaan ammatinharjoittamisen lopettamisen yhteydessä.

45 Tältä osin riittää, kun todetaan potilaiden kuuluvan erottamattomasti lääkärin vastaanottotoimintaan, minkä vuoksi luovutushintaa ei voida missään tilanteessa rinnastaa eläkkeenä maksettuihin etuuksiin. Luovutus ei ole välttämättä sidottu luovuttajan ikään ja voi tapahtua koska tahansa, kun taas eläke saadaan vasta tietyn ikäisenä, tietyn työskentelyn keston ja suoritettujen maksujen määrän perusteella. Luovutushinnan maksaa sitä paitsi vastaanoton ostaja eivätkä tavallisesti lääkärin palkkauksesta vastaavat henkilöt, riippumatta siitä, onko kysymys potilaista, valtiosta tai sairausvakuutuslaitoksesta.

46 Kolmanteen kysymykseen on siten vastattava, että korvausta, jonka lääkäri voi saada potilaidensa siirtymisestä, kun hän lopettaa toimintansa ikänsä vuoksi, ei voida rinnastaa palkansaajan vanhuuseläkkeeseen.

Neljäs kysymys

47 Kolmanteen kysymykseen annettu vastaus huomioon ottaen neljänteen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

48 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneelle komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut Østre Landsretin 4.6.1998 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annettua neuvoston direktiiviä 76/207/ETY ja miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin, maatalousalalla toimivat ammatinharjoittajat mukaan lukien, ja itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivien naisten suojeluun raskauden ja synnytyksen perusteella 11 päivänä joulukuuta 1986 annettua neuvoston direktiiviä 86/613/ETY on tulkittava siten, että ratkaistaessa, onko pääasiassa esillä olevan kaltaisessa tasa-arvoasiassa kysymys sukupuoleen perustuvasta välillisestä syrjinnästä, on arvioitava**

erikseen kutakin riidanalaiseen säännöstöön perustuvan ammatinharjoittamisen edellytyksen osatekijää, kunhan nämä osatekijät ovat sellaisinaan erityistoimenpiteitä, jotka perustuvat omiin soveltamiskriteereihin ja vaikuttavat huomattavaan määrään tiettyyn ryhmään kuuluvia henkilöitä.

2) Talousarvioon liittyvillä näkökohdilla ei voida sellaisinaan perustella sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Toimenpiteet, joilla pyritään varmistamaan erikoislääkäripalveluista aiheutuvien julkisten menojen asianmukainen hallinnointi ja turvaamaan väestön mahdollisuus saada näitä palveluja, voivat kuitenkin olla oikeutettuja, jos niillä pyritään perusteltuun sosiaalipoliittiseen päämäärään, niillä voidaan saavuttaa tämä päämäärä ja ne ovat tältä osin välttämättömiä.

3) Korvausta, jonka lääkäri voi saada potilaidensa siirtymisestä, kun hän lopettaa toimintansa ikänsä vuoksi, ei voida rinnastaa palkansaajan vanhuuseläkkeeseen.

Moitinho de Almeida Gulmann Puissochet

Hirsch Macken

Julistettiin Luxemburgissa 6 päivänä huhtikuuta 2000.

R. Grass

kirjaaja

J. C. Moitinho de Almeida

kuudennen jaoston puheenjohtaja